

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

СТАНОВИЩЕ

относно

промените в Наказателно-процесуалния кодекс и в Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления във връзка с правата на пострадалите от престъпления, внесени в Народното събрание на 10.11.2020 г.

Промените в *Наказателно-процесуалния кодекс* (НПК) и в *Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления* (ЗПФКПП), внесени в Народното събрание на 10.11.2020 г., целят по-нататъшното транспониране в българското законодателство на [Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета](#) (Директивата от 2012 г.). Настоящото становище по тези промени е подготвено и съгласувано с участниците в националната работна среща [Нови законодателни инициативи и добри практики в работата с жертви на престъпления](#), проведена на 23.10.2020 г. от Центъра за изследване на демокрацията. Работната среща предхожда внасянето на промените в Народното събрание, но участниците се надяват становището да подпомогне дискусиата върху проекта с цел подобряване на положението на пострадалите в наказателния процес и на тяхното подпомагане.

Общата оценка на предложените промени е **положителна**, тъй като проектът бележи цялостен напредък в регламентацията на закрилата на жертвите като цяло и на отделни техни групи. В уместна посока вървят усилията за засилване защитата на уязвимите жертви, и по-специално на децата, чрез въвеждането на по-силни гаранции за правата на жертвите свидетели със специфични нужди от защита в НПК и на индивидуална оценка на нуждите в ЗПФКПП, както и въведените ключови институти като придружаването на пострадалия от лице, посочено от него, минимизирането на броя разпити, разпитите от един и същи разследващ орган и от лице от същия пол.

Предложеният проект обаче е значително закъснял, както спрямо сроковете за транспониране на Директивата от 2012 г., така и спрямо цялостното развитие на обществените отношения. В него са налице и редица **непълноти**.

По отношение на **цялостното положение на пострадалите в наказателния процес и достъпа им до правосъдие**, макар придружаването на пострадалия от лице, посочено от него, да е очевиден напредък, в този си вид разпоредбата на предложената нова ал. 4 на чл. 75 – придружаването да не може да се осъществи, ако това противоречи на интересите на пострадалия или може да затрудни наказателното производство, е неясна и би създала пречки в практиката. Изключенията следва да бъдат ясно уредени в посока кой определя, че лицето не може да придружава жертвата, с какъв акт и може ли той да се обжалва, за да не се превърне разпоредбата в бланкетна норма за отказ. Важно е също да се закрепят изрично, че такова придружаване следва да е възможно „от първия контакт“ с органа на наказателното производство.

Разширяването на кръга от актове, чиито писмен превод има право да получи пострадалият, ако не владее български език, с постановлението за отказ от образуване на досъдебно производство (чл. 213, ал. 2 нова, НПК) и с документа, чрез който се потвърждава

получаването на подаденото съобщение за извършено престъпление (чл. 209, ал. 2), е недостатъчно. Необходимо е лицето да може да получи превод и на други актове „с информация от съществено значение за упражняването на правата му в наказателното производство“, както предписва чл. 7 от Директивата. В по-общ план, отново липсва транспониране на чл. 12 от Директивата, уреждащ услугите за възстановително правосъдие, което може да се тълкува като практически отказ то да бъде въведено в българското наказателно производство.

Предложените **изменения в ЗПФКПП** също предизвикват възражения. В терминологичен план, новият чл. 7б се нуждае от прецизиране на формулировката „излишно забавяне“ в смисъл на „неоправдано“ такова. Макар изричното допълнение на чл. 6а, ал. 2 уведомяването на жертвите за правата им да се извършва по „ясен и разбираем начин“ да е стъпка в правилна посока, подобни промени следва да се закрепят изрично не в ЗПФКПП, а в НПК като условия към правото на жертвите на информация за правата им и за хода на производството. Предложените изменения не отчитат многократно формулираните от доктрината предложения за авансово плащане от държавата на компенсация на пострадалите, за поемане на междинни и спешни разходи като израз на разбиране на разрушителните ефекти от виктимизацията. При бъдещи промени следва да се предвиди и предоставянето на компенсация от страна на държавата заедно с обезщетението на извършителя, поради изключителния характер на обстоятелствата, в които е попаднала жертвата. В перспектива би следвало да се обмисли и създаването на институция като Комисар за жертвите, както и на централен орган за управление на подпомагането им и на общ механизъм за насочване.

Прегледът на **положението на отделни групи пострадали** сочи, че и в това отношение са необходими повече усилия за пълното транспониране на Директивата от 2012 г. при спазването на стандартите за защита на уязвимите жертви, включително и най-вече на децата.

Няколко предложения произтичат от факта, че със същия законопроект се транспонират актове на европейското право, свързани с непълнолетните обвиняеми. В тази връзка предложеното разглеждане с предимство на делата с непълнолетни обвиняеми (чл. 22, ал. 3, НПК) следва да се разпростре и върху делата с малолетни и непълнолетни пострадали. Предложените изменения в чл. 390, ал. 2 от НПК относно специалната подготовка на съдиите в областта на правата на детето следва да се превърнат в изискване към всички субекти на процеса, които работят както с непълнолетни обвиняеми, така и с деца жертви.

Изричната уредба, че децата винаги се разглеждат като жертви със специфични нужди от защита в съответствие с чл. 22(4) от Директивата от 2012 г. и им се прави индивидуална оценка, следва да се намира в процесуалния закон, а не, както е предложено, в ЗПФКПП. Текстът, регламентиращ очната ставка (чл. 143, НПК), все още не предвижда изрично изключване от обхвата ѝ на жертви и свидетели със специфични нужди от защита, включително и най-вече деца. Като се има предвид, че международните и европейските стандарти поставят силен акцент върху необходимостта от адаптирани към децата производства и признават, че децата са особено уязвими към вторична и повторна виктимизация, сплашване и отмъщение, са необходими изменения на този текст, така че децата и другите уязвими групи, пострадали от престъпления, да се възползват от най-високия стандарт за защита по време на наказателното производство, като се отчита правото на обвиняемия на защита.

Критики търпи и предложената **нова глава в ЗПФКПП, специално посветена на индивидуалната оценка**. Макар да са изброени категории жертви, за които задължително се приема, че са налице специфични нужди от защита, липсват ключови категории от Директивата от 2012 г. като „жертви на престъпление, подбудено от предразсъдъци или дискриминация... свързани по-специално с личните характеристики на жертвите“, което оставя без тази допълнителна защита лица, виктимизирани например поради половата си идентичност или сексуалната си ориентация. Предписва се органите на Министерството на вътрешните работи, следователите или организациите за подкрепа на пострадали, установили първоначален контакт

с пострадалия, да извършват без излишно забавяне индивидуалната оценка на основата на разговор с лицето. „Разговор с лицето“ може обаче да се окаже непълноценна формулировка за комплексните методологии за оценка, които следва да се приложат. Също така, органите на МВР и следователите следва да получат солидно обучение, за да предприемат, дори и със съдействието на специалисти, тази комплексна дейност, с която биха били натоварени извън основните им функции в производството. По-важното е, че не става еднозначно ясно как този режим се отнася към експертизата по чл. 144, ал. 3 от НПК и в кои случаи се прилага всяка от процедурите. Уредбата на индивидуалната оценка, предложена в ЗПФКПП, следва да се обвърже изрично и с психологическата и практическата помощ по закона, като всяка оценка на специфични нужди от защита следва да съдържа и съответни препоръки за подпомагането, към което жертвата следва да бъде насочена.

В заключение, обсъждането на настоящите предложени промени и бъдещи такива следва да вземе предвид най-новите достижения на правото и политиките на ЕС по отношение на жертвите, въплътени в [Стратегията на ЕС за правата на жертвите \(2020 – 2025 г.\)](#). Необходими са и по-нататъшни изменения във връзка с уреждането на участието на пострадалите в наказателния процес и на тяхното подпомагане и насочване в онлайн режим, продиктувани от предизвикателствата на пандемията от COVID-19.

София, 26 ноември 2020 г.

Екип на Правната програма в сътрудничество с проф. д-р Добринка Чанкова, ръководител на катедра „Публичноправни науки“, Правно-исторически факултет, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград, и УНИЦЕФ България